

Moderniseringen av Uddevalla Centrum

1939-1979

Martin von Sivers Mengwall

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Bebyggelseantikvariskt program

15 hp

Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet

2015:35

Moderniseringen av Uddevalla Centrum 1939-1979

Martin von Sivers Mengwall

Handledare: Krister Olsson

Kandidatuppsats, 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program
Lå 2014/15

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Goteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Ph +46 31 786 4700
Fax +46 31 786 4703

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2015

By: Martin von Sivers Mengwall
Mentor: Krister Olsson

The Modernization of Uddevalla City Core 1939-1979

ABSTRACT

Uddevalla is a city in Bohuslän, Sweden which, like many other Swedish cities, underwent extensive demolitions throughout the 1950s and right up until the 1970s. However, there is however no documentation of how this came to occur in the city's centre. Bohuslän's Museum was interested in a obtaining a record of it and thus this essay came into being.

The aim of this essay is partially to explore what the modernisation of the most central parts of Uddevalla looked like, to find out during which decade the majority of the demolition respective building work took place and to see if there exists any discernible pattern in this. In addition, research who the architects behind the modernisation were and whether there existed any local driving forces who endorsed the development of Uddevalla?

This essay consists of a summary of Sweden and Uddevalla's economic and political history from a building development perspective and is based on material from a range of literature. In addition to this, the modernisation of Uddevalla's centre is developed and presented through both text and maps in order to illustrate how buildings have been demolished and re built throughout the decades. This is built upon material from the archives of Uddevalla's planning office.

The findings of this essay show that Uddevalla's development essentially followed that of the rest of the country. It does however prove that certain driving forces, such as the Uddevalla shipyard, in all likelihood influenced the city's development, expansion and growth and encouraged the modernisation of the city centre, as much of the demolition and building work clearly follow the pattern mirrored the more successful years of the shipyard.

Title in original language: Moderniseringen av Uddevalla Centrum 1939-1979

Language of text: Swedish

Number of pages: 43

Keywords: Uddevalla, Modernization, City-core, demolishing, Uddevallavarvet

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—15/35—SE

Förord

Detta arbete markerar slutet på min utbildning till Bebyggelseantikvarie på institutionen för Kulturvård vid Göteborgs universitet. Min treåriga resa hit har väckt många intresseområden och lyft många frågor som jag innan utbildningen inte var medveten om, och som har skapat mersmak för att lära mig mer.

Under utbildningen har dock mitt intresse för min hemstad Uddevalla levt kvar och det tycks således lämpligt att mitt avslutande kapitel i utbildningen får behandla min hemstad. Jag ser det som ett privilegium att få skriva om Uddevalla som alltid ligger mig nära om hjärtat, genom dessa nya insikter, perspektiv och kunskaper som kommit till mig under utbildningens gång. Jag vill även sända en extra tanke och ett tack till Ulla Karlström och Lars Rydbom på Bohusläns Museum för all god hjälp och givande diskussioner som lett till nya insikter och ingångar i arbetet samt Tomas Brandt för att han väckte idén till detta arbete.

Martin von Sivers Mengwall 2015-08-21

INNEHÅLL

1. Inledning.....	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Problemformulering.....	9
1.3 Syfte och målsättning	9
1.4 Frågeställning	9
1.5 Tidigare forskning	10
1.5.1 Sveriges ekonomiska utveckling, en drivkraft för modernisering och byggande	10
1.5.2 Uddevallas historia	10
1.5.3 Moderniseringen av Uddevalla centrum 1939-1979	10
1.6 Teoretisk ansats	10
1.7 Metod och Material	11
1.8 Avgränsningar	12
1.9 Disposition.....	12
2. Sveriges ekonomiska utveckling, en drivkraft för modernisering och byggande	14
2.1 1930- 1940 - talet Mellankrigstid, kris och krigsår	14
2.3 1950-1979 - Början på något nytt.....	15
3. Uddevallas historia	18
3.1 Uddevalla under det tidiga 1900-talet	18
3.2 En ny tid för Uddevalla	19
3.3 Uddevallavarvet.....	20
3.4 Sanering och modernisering i de lokala medierna.....	21
4. Moderniseringen av Uddevalla Centrum 1939-1979	23
4.1 Rivna fastigheter 1929-1989.	24
4.2 Fastigheter bebyggda under 1929-1989	29
4.3 Arkitekter och antal fastigheter	34
5. Diskussion och slutsatser.....	35
5.1 Bebyggelseutvecklingen.....	35
5.2 Arkitekterna	37
5.3 Lokala företeelser och drivkrafter	37
6. Sammanfattning.....	40
7. Källor och Litteratur	42
7.1 Otryckta källor.....	42
7.1 Arkiv.....	42
7.2 Tryckta källor och Litteratur.....	42
7.3 Elektroniska källor.....	43
8. Figurförteckning	44

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Under mina år på det bebyggelseantikvariska programmet på institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet, har jag kommit till insikten att det är viktigt att varje skeende i en stads historia finns dokumenterad. Detta för att man skall förstå historien och den stad man lever i. Utan kunskap för det som varit, riskerar städerna att bli identitetslösa. Det som varit är inte bara det som hänt för flera hundra år sedan utan är i lika stor utsträckning det som händer idag. Under den 6e terminen genomförs en fyra veckor lång praktik. I mitt fall utfördes praktiken på Bohusläns Museum i Uddevalla. Genom min kontakt på museet kom idén till detta examensarbete att växa fram. Museet efterfrågade en kartläggning av bebyggelsen i Uddevalla centrum rörande tidsspannet 1939 - 1979. De önskade att fokus skulle ligga på hur stadskärnan moderniserats, vilka arkitekterna var, och om det går att se några samband. Det är i detta som arbete kommer att ta avstamp.

1.2 Problemformulering

Tiden 1939 - 1979 period i det svenska byggnadsbeståndet som fortfarande står outforskad i många städer. Även om flera rapporter och skrifter de senaste åren har kommit på området och intresset för perioden har ökat så finns det många områden i våra städer som fortfarande står outforskade. Uddevalla centrum är inget undantag. Tiden 1939-1979 är således outforskad för Uddevallas centrala delar. Problemet är således kunskapsbrist och en lucka i stadens utveckling som måste fyllas i. Detta dels för att det är viktigt att känna sin stad och dess historia, likväl som det är viktigt vid framtida planering och bevarande. Det är även viktigt ur ett identitetsskapande perspektiv att lokalhistorien finns representerad, detta för att man skall förstå sin egen historia.

1.3 Syfte och målsättning

Arbetets syfte och mål är att belysa och bidra med kunskap om bebyggelseutvecklingen i Uddevalla centrum under perioden 1939-1979. Detta genom att kartlägga och beskriva rivningar och nybyggnationer i Uddevalla centrum under perioden samt motiven och de drivkrafter/ lokala företeelser som låg bakom bebyggelseutvecklingen. Genom detta skall den kunskapsbrist som finns rörande denna period i Uddevalla fyllas igen. Förhoppningen är att detta arbete kan användas för framtida planering och bevarande genom att fungera som ett kunskapsunderlag.

1.4 Frågeställning

1. Hur har bebyggelseutvecklingen i Uddevalla centrum sett ut mellan 1939- 1979
2. Hur har bebyggelseutvecklingen gått till över tid, Under vilka årtionden skedde det mest rivningar och när byggdes det mest
3. Går det att se några mönster i form av var i centrum bebyggelseutvecklingen skedde under olika årtionden
4. Vilka var arkitekterna som ritade den nya bebyggelsen
5. Går det att urskilja några lokala företeelser eller drivkrafter som påverkade bebyggelseutvecklingen

1.5 Tidigare forskning

Arbetet är uppdelat på tre olika teman som berör Sveriges ekonomiska historia med fokus på den ekonomiska utvecklingen som en drivkraft för modernisering och byggande. Uddevallas historia med ett fokus på ekonomi, politik och förutsättningar för en modernisering. Samt Moderniseringen av Uddevalla centrum som fokuserar på hur Stadens stadskärna utvecklats ur ett bebyggelse perspektiv mellan åren 1939-1979.

1.5.1 Sveriges ekonomiska utveckling, en drivkraft för modernisering och byggande

Sveriges ekonomiska utveckling är väl dokumenterad genom diverse litteratur och avhandlingar. I arbetet har Lennart Schöns bok *Vår världs ekonomiska historia del 2, den industriella tiden (2010)* använts. I boken behandlas världens ekonomiska historia med avstamp i 1800-talet och sträcker sig in i vår tid. Den går grundligt igenom de stora dragen och sammanhangen i den globala utvecklingen men har även ett stort fokus på Sverige. Boken har fungerat som en grundbok att bygga detta kapitel på. Utöver detta har även Lars Magnussons bok *Sveriges ekonomiska historia (1996)* använts. Den fokuserar på Sveriges ekonomiska historia och behandlar perioden från forntiden in till våra dagar. Den lyfter och behandlar samhällets strukturella förändringar och ekonomiska förutsättningar och hur detta påverkat landets samhällsutveckling. Boken har utgjort ett bra komplement till Schön då den mer noggrant går in på Sverige. Utöver detta har även Claes Caldenbys bok *Att bygga ett land (1998)* använts som går igenom den Svenska Arkitekturens utveckling, boken innehåller även historiska inslag med ett stort fokus på Svenska händelser och hur boendeförhållanden och byggande sett ut under olika årtionden i Sverige. Denna bok har varit ett gott komplement till övrig litteratur genom sitt stora fokus på Sveriges bebyggelse.

1.5.2 Uddevallas historia

Uddevalla stads historia är relativt väl behandlad genom diverse litteratur och olika skrifter. Det tycks dock råda en övervikt på perioden innan 1900. Det finns dock en heltäckande bok som har använts flitigt i detta arbete och det är Martin Åbergs bok *Uddevalla stads historia (1997)*. Boken behandlar perioden 1860-1998 och den belyser staden ur ett regionalt och riksperspektiv. Den berör områden såsom politik, religion, ekonomi, och det sociala livet i Uddevalla. Den ger således en god bild av Staden under denna period. Utöver detta har även Jan Hermanssons bok, *Uddevallavarvet – historien om 40 år i skeppsbyggandets tjänst (1994)* använts. Boken behandlar Uddevallavarvet från och med uppstart till nedläggning och behandlar detta år för år och ger en god grund att stå på rörande varvet och dess historia. Utöver detta har även material från Bohusläns föreningsarkiv använts för att belysa hur det skrevs om den äldre samt nya bebyggelsen.

1.5.3 Moderniseringen av Uddevalla centrum 1939-1979

För detta kapitel har ingen tidigare forskning använts, detta beror på att ingen tidigare forskning på detta område har återfunnits.

1.6 Teoretisk ansats

Saneringen och moderniseringen av Uddevalla centrum under åren 1939-1979 gick fram som en kraftfull våg där mycket av den äldre bebyggelsen fick stryka på foten. Fanns det ingen som opponerade sig mot detta eller var diskursen så pass ensidig att någon form av opposition inte existerade?

I Moa Tunströms avhandling *På spaning efter den goda staden. Om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion* lyfter hon ett citat från Boverket

”ord är viktiga. De leder känslan och tanken. Och känslan och tanken ska leda till staden och visionen om staden. Därför menar vi allvar när vi föreslår att trafikplanering och bebyggelseplanering inte ska finnas i våra städer utan ersättas med stadsplanering”¹

Detta citat kan ses som så att, hur vi säger, skriver och tänker påverkar hur vi bygger och planerar. Med andra ord påverkar vi oss själva och de i vår omgivning genom att delge våra åsikter och tankar. Om vi då tänker att en viktig institution eller en opinionsbildande instans såsom en tidning inte är opartisk eller står för en viss åsikt så kommer dessa åsikter att spridas genom de som läser eller lyssnar till dessa. På så vis blir de även maktutövande organ som sprider sina egna åsikter och tankesätt.²

I sin avhandling påpekar Moa Tunström att maktbegreppet är något som är centralt inom diskursanalysen och att makten är kraft som finns överallt i samhället och kan vara både förtryckande och produktiv. Det lyfts även fram att makten är något som ligger inbäddad i våra handlingar och yttranden och på så vis skapar ramen för hur omvärlden skall förstås. Således är alla i samhället som uttrycker sina åsikter en maktutövare men beroende på position i samhället ökar eller minskar denna makt.³

Som Moa Thunström påpekar måste man således vara mycket vaksam för motsägelser eller sprickor inom diskursen ty detta kan tyda på att en kamp eller debatt pågår eller pågick.

Man kan även se diskursanalysen som en metod att

”kartlägga de processer där vi kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas och där vissa betydelsefixeringar blir så konventionaliserade att vi uppfattar dem som naturliga”⁴

Med andra ord finns det inga tydliga betydelsefixeringar utan dessa ändras ständigt och påverkas utav dem som använder dem. Exempelvis kan ett ord som Sanering som idag så starkt förknippas med rivningen av äldre stadsdelar som vi idag ser som något fullt samtidigt ha setts som något nödvändigt och bra när dessa saneringar faktiskt pågick. Hur som helst är inte syftet med en diskursanalys att kartlägga verkligheten bakom diskursen utan man skall se närmare på hur vi skapar vår omvärld.⁵

1.7 Metod och Material

Uppsatsen är utformad som en explorativ studie och utgår från arkiv och litteraturstudier. Materialinsamlingen startade genom att jag på en karta grovt ritade in det område som jag tänkt undersöka. Efter detta skedde ett besök i området för att på så vis förfina avgränsningen och finna naturliga avgränsningar och få en bra överblick av området. Efter detta kontaktades stadsbyggnadskontoret i Uddevalla för att få tag i dagens fastighetskartor. Efter detta skedde åter en rundvandring i området för att markera de byggnader som låg inom ramen för tidsperioden. Efter att detta var gjort bokades ett möte in på stadsbyggnadskontoret för att få ta del av deras material. Under detta möte beviljades jag tillstånd att komma och gå som jag ville under materialinsamlingsperioden, något som betydligt underlättade arbetet. Det material som fanns tillgängligt här var ej digitaliserat vilket ledde till att arbetet kom att ta längre tid än beräknat. Utöver detta saknar de ett riktigt arkiv utan det material som fanns tillgängligt var lika mycket deras arbetsmaterial

¹ Thunström, 2009, s. 21.

² Thunström, 2009, s. 21.

³ Thunström, 2009, s. 25.

⁴ Winther, Jorgensen, Philips 2000, s. 32.

⁵ Thunström, 2009, s. 22.

som arkivmaterial. Det material som gick att få fram här var dock av yttersta vikt då jag kunde få fram vilka fastigheter som skulle beröras av detta arbete samt rivningsår och byggnadsår på dessa. Utöver detta var det även här jag fick fram de arkitekter som varit verksamma i området under denna period. Redan innan jag undersökt materialet här hade jag bestämt att dela in rivningar och nybyggnation i årtionden. Detta visade sig dock vara välbehövligt då exakta rivningsår eller nybyggnadsår inte gick att få fram, utan det år som gick att få fram var när beslut om godkännande av detta gavs. Utav detta material kom jag att på dagens fastighetskarta att färgkoda de berörda fastigheterna beroende på vilket årtionde de rivits samt uppförts. En anledning till huvudbry låg dock i detta då äldre fastighetskartor för området inte fanns att finna, vilket hade varit intressant för studien då fastighetsindelningen med stor sannolikhet har ändrats. När detta var gjort påbörjades arbetet med att gå igenom och sammanställa den litteratur som kom att utgöra själva arbetets kärna. Denna litteratur kom att ge en god bakgrund samt grund att stå på för att förstå de mönster som gick att utläsa i materialet från stadsbyggnadskontoret. Under arbetets gång lades även tid på att besöka Bohusläns föreningsarkiv (BFA) för att här göra en djupdykning i lokaltidningarna med hjälp av sökord som, Modernisering och sanering. Ett besök gjordes även på Uddevalla kommuns arkiv vilket dock inte gav några resultat. Litteratur och arkivmaterial kom sedan att analyseras och sammanställas

1.8 Avgränsningar

Arbetet är uppbyggt på litteratur samt arkivmaterial och är avgränsat till Uddevalla centrum och främst tidsepoken 1939-1979. Den geografiska avgränsningen är uppritad genom dels lämpligheten på kartan samt med hjälp av naturliga avgränsningar i staden. Arbetet kommer inte beröra några andra områden i staden. Rörande det material som presenteras rörande rivna och bebyggda fastigheter kommer arbetet att sträcka sig till 1929-1989 detta för att ge en bättre och mer enhetlig bild utav de rivna och bebyggda fastigheterna. En av anledningarna till detta är exempelvis att en del fastigheter som rivs underperioden bebyggs först efter 1979. För att få en chans att fånga in dem sträcker jag således undersökningsperioden något. Anledning till vald epok och område är det att området och denna epok ej är undersökt, samt att detta var ett område som Bohusläns museum önskade få undersökt. Arbetet kommer i så liten mån som möjligt att beröra stadens historia utöver berörd tidsepok då det för undersökningen ej är av intresse. Utifrån tiden som är till förfogande så skall en så stor del av bebyggelsen inom området undersökas för att ge en så fullödig bild som möjligt. Samt för att få möjlighet att se mönster i resultatet.

1.9 Disposition

Arbetets materialpresenterande delar är uppdelade i tre kapitel med ett antal underrubriker och rör kapitel 2-5 i arbetet. Det andra kapitlet behandlar Sveriges historia med ett fokus på ekonomi, politik samt hur bebyggelseutvecklingen sett sig i landet under perioden. Anledningen till att detta kapitel är med är för att detta skall bidra med kunskap och låta sig användas för analys och diskussion senare i arbetet, kopplat till problemformulering, syfte samt frågeställningar. Detta kapitel bygger i sin helhet på material hämtat från relevant litteratur.

Arbetets tredje kapitel behandlar Uddevallas historia under den undersökta perioden och har precis som arbetets första kapitel ett fokus på det ekonomiska, politiska samt hur bebyggelseutvecklingen sett ut i staden. Och precis som i första kapitlet kommer den kunskap som här redovisas användas för analys och diskussion i arbetet kopplat till problemformuleringar, syfte samt frågeställningar. Detta kapitel bygger i sin helhet på material hämtat från relevant litteratur.

Arbetets fjärde kapitel behandlar Moderniseringen av Uddevalla centrum och bygger till största del på arkivmaterial. Här ges en redovisning av rivna samt bebyggda fastigheter och ett antal färgkodade kartor presenteras. Utöver detta redovisas de arkitekter som var verksamma vid nybyggnationerna

2. SVERIGES EKONOMISKA UTVECKLING, EN DRIVKRAFT FÖR MODERNISERING OCH BYGGANDE

2.1 1930- 1940 - talet Mellankrigstid, kris och krigsår

1930-talet markeras av den ekonomiska kris som drabbade världen och denna kris kom att hålla i sig fram till 1950-talet då den nådde sitt slut. Världens industrialiserade länder gick under denna period mer eller mindre på knäna där hög arbetslöshet och en dålig ekonomi var vardagsmat, något som sagt nådde sitt slut under 1950-talet.^{6 7} Sverige var i detta sammanhang inget undantag då krisen i viss mån kom att slå även här. Krisen kom att resultera i händelser såsom skotten i Ådalen och Kreugerkraschen, samt kronans kraftiga fall. Då efterfrågan utomlands sjönk på svenska varor på grund av få investeringar och låg sysselsättning slog detta även hårt mot den svenska exportnäringen.⁸ Utöver detta går det dock att konstatera att Sverige trots kriserna hade en relativt god tillväxt under 1930-1940-talet. Detta hängde samman med relativt gynnsamma förhållanden i landet samtidigt som övriga världen upplevde en instabil och osäker utveckling. När andra världskriget så bryter ut 1939 så kom Europa att få än mer problem samtidigt som Sverige trots detta upplever en ökande tillväxt, även om den inte var särskilt hög. Den kom dock att skjuta i höjden under 1945-1950 då tillväxten ligger på ca 5%.⁹

I 1930-1940-talets Sverige så var det industrinäringarna som producerade fartyg, bilar, maskiner samt elektronisk utrustning, tillsammans med den offentliga sektor samt transportnäringarna som låg till grund för Sveriges tillväxt under denna period. Under denna period ser man även att det svenska jordbruket tappar mark mot övriga näringar och faktiskt backar.¹⁰ Under 1930-talet är Sverige dock ett land med en snabbt stigande arbetslöshet där hela 24% av de fackligt anslutna stod utan jobb 1932. Det är även under 1932 års riksdagsval som socialdemokraterna griper makten, med en reformerad social, ekonomisk politik som syftade till att staten skulle leda landet mot en så kallad expansiv finanspolitik. Det ansågs att detta skulle öka efterfrågan på varor och tjänster i landet och på så vis skapa fler arbetstillfällen. Samtidigt lyfter partiet även Per Albin Hanssons folkhemstanke för det svenska folkets trygghet och säkerhet, idén om det svenska välfärdssamhället börjar således formas.^{11 12 13 14}

Denna nya socialdemokratiska politik var något som visade sig stå i samklang med landets tillväxtkrafter under 1930-talet. Exempelvis ser vi att elektrifieringen som blir allt mer landsomspännande tillsammans med bilismen samt bebyggelseutvecklingen i landet leder till nya infrastruktursatsningar. Samtidigt kommer kommunerna vid denna tid att ges ökat spelrum för planering där kommunerna i högre grad kunde styra var framtida investeringar skulle gå. 1948 så får kommunerna en än starkare ställning då en ny byggnadslag och byggnadsstadga kommer. Detta innebar att kommunerna fick ett kommunalt planmonopol

⁶ Schön, 2010, s. 292.

⁷ Magnusson, 1996, s. 401.

⁸ Schön, 2010, s. 299.

⁹ Schön, 2010, s. 293.

¹⁰ Schön, 2010, s. 294.

¹¹ Schön, 2010, s. 302.

¹² Magnusson, 1996, s. 409.

¹³ Magnusson, 1996, s. 446.

¹⁴ Magnusson 1996, s. 456.

som innebar att de kunde bestämma och styra var, när och hur det skulle byggas. Det svenska samhället tar sig dessutom närmare den massproduktion som krävdes av en ökande konsumtionskraft.^{15 16}

En av anledningarna till att Landet drabbades utav arbetslöshet under 1930-talet var det att födelsetalen under det tidiga 1900-talet hade ökat vilket sedan kom att förvärra situationen på arbetsmarknaden. I samband med att konjunkturen svänger så kommer dock detta att vara av godo då efterfrågan på varor och tjänster ökar och företagen då får möjlighet att sälja och exportera vilket leder till att företagen kan expandera och på så vis anställa fler. Under 1930-talet ökar även landets bostadsbyggande något dock inte väge upp mot befolkningsökningen som var stor även under 1930-1940-talen.¹⁷

2.3 1950-1979 - Början på något nytt

Sverige nådde något som närmast kan liknas en gyllene period under 1950-talet och denna höll i sig in på 1970-talet. Detta var en tid då landet hade en hög tillväxt där ekonomin var stabil och god. Sektorer såsom tjänstesektorn växer så det knakar och jordbruket kommer att hävda sig bra gentemot övriga industrier. Den materiella produktionssektorn ökar dessutom kraftigt. Byggnadsproduktiviteten i landet steg även den, och sysselsättningen inom branschen. Denna sektor kom under denna period att uppleva de kraftigaste investeringar och ett stort intresse från det politiska och ekonomiska hållet. Landets stora bostadsbehov vid denna tid tillsammans med att allt fler lämnar landsbygden då industrialiseringen slår igenom på bred front leder till att städerna växer så att det knakar. Denna befolkningsökning hade under de gånga kris och krigsåren inte matchats av lika hög produktion av nya bostäder på grund av den ekonomiska och materiella bristen. Den allt större inflyttningen till landets städer under 1940-talet fick politikerna att se närmare på hur man skulle lösa bostadsfrågan. Det övergripande målet blev således att utrota allt vad trångboddhet och bostadsbrist hette samtidigt som man skulle höja standarden på bostäderna. Denna svåra uppgift kom att landa på landets kommuner och de allmännyttiga bostadsbolagen de kom att skapa. Staten skulle ge hjälp i form av delfinansiering, men trots detta kom bostadsbyggandet under 1950-talet att möta en hård konkurrens från infrastruktursatsningarna som fick stora delar av de statliga medlen och på så vis hämma bostadsbyggandet.^{18 19}

1960-talet blev så tillslut det årtionde då de stora bostadsatsningarna drar igång och ett allt bredare utbud av bostäder började byggas. Det beslutades om att en miljon bostäder skulle komma att uppföras under åren 1965-1975 och resulterade således i att bostadsbyggandet mer än fördubblades fram till 1967 för att sedan ligga på en relativt hög nivå fram till 1972.^{20 21} Regleringarna som styrde byggandet kom att bli allt stramare och byggnadsnormerna allt mer detaljerade och anpassades till det allt mer standardiserade svenska byggbranschen och byggandet. Sveriges kommuner kom att genomföra stora byggprojekt genom deras bostadsbolag samtidigt som aktörer såsom allmännyttiga HSB och Riksbyggen gjorde det samma. Satsningarna som var stora kom att skapa ett underlag för att en industrialisering av byggbranschen skulle vara möjlig. Detta var något nyskapande som skiljt sig kraftig mot 1950-talet då byggarbetena i stort genomfördes av byggmästare. De stora satsningarna under miljonprogrammets epok ledde till att byggandet rationaliserades där prefabricerade och standardiserade element slog igenom och nyckelfärdiga hus får ett visst fäste och bredd ut sig jämte miljonprogrammets lägenhetsbyggen. Det ökande bostadsbyggandet

¹⁵ Schön, 2010, s. 303.

¹⁶ Caldenby, 1998, s. 117.

¹⁷ Schön, 2010, s. 309.

¹⁸ Schön, 2010, s. 341.

¹⁹ Magnusson, 1996, s. 417.

²⁰ Schön, 2010, s. 342.

²¹ Magnusson, 1996, s. 451.

samt den ökande bilismen leder även till ett ökat behov av en bättre infrastruktur vilket även den upplevde kraftiga utbyggnationer vid denna tid.²²

Det var dock inte bara bostadsbyggandet som upplevde förändringens vindar utan även handeln kom att genomleva stora strukturförändringar. Precis som att bostadsbyggandet tidigare hade skötts av byggherrar så hade handeln in på 1950-talet bestått av flera små och mycket specialiserade butiker vilket kom att förändras under 1960-talet. Precis som i fallet med infrastrukturen där bland annat bilismen drev på förändringar så gjorde den det samma här tillsammans med de ökande kyl- och frysmöjligheterna inom transportsektorn. Handeln ändrades till att man skulle göra så många inköp som möjligt och på samma plats för att på så vis spara tid. Detta blev således starten för utvecklandet av så kallade självbetjäningaffärer där KF var ledande tillsammans med EPA och Tempo som kom att expandera kraftigt och etablera varuhus i de svenska städerna.²³ Bilismen och handelns omdaning kom att ändra stadens mönster och drev på stadskärnornas modernisering. Även den alltjämt ökande kontoreringen av landet var en bidragande faktor till detta då bostäder och småindustrier fick ge plats i städernas kärnor för kontorskomplex. Det var således i stort kommunernas saneringsvilja tillsammans med näringslivets representanter som drev på utvecklingen och på så vis ritade ut den väg stadskärnorna skulle ta.²⁴

Det svenska 1950-talets slutskede blev således inledningen på de stora stadsomvandlingarna av landets stadskärnor där de kom att genomgå stora förändringar och saneringar. Bilismen skulle ges tillträde till stadskärnorna och den nya handeln krävde utrymme. Samtidigt kan man se detta som något av stadskärnornas räddning, dock krävde detta sina offer där hela kvarter och stadsdelar fick stryka på foten för att ge rum åt den nya tidsandan och de stora affärs- och kontorskomplexen.²⁵ Den bostadssociala utredningen hade redan 1947 lämnat ett så kallat betänkande som berörde saneringen av stadskärnorna i landet. Denna utgick från att den äldre bebyggelsen skulle ge plats för den nya. Att riva det gamla för att ge plats för det nya ansågs billigare än att rusta upp, dessutom ansågs det att man tjänade mer på att riva hela områden snarare än att punktsanera. Resultatet av detta blev att mycket av landets innerstäder revs och därigenom förlorade såväl identitet som historisk förankring.²⁶

Sverige som genomgått en stadig ekonomisk expansion under flera årtionden kom så slutligen att brytas 1975 då oljekrisen drabbade världen. Det industrialiserade Sverige drabbades mycket hårt och mötte ny hård konkurrens från länder som genomgått industrialisering senare än vad Sverige hade gjort. Den svenska stålindustrin hade vuxit sig oerhört beroende av den svenska varvsindustrin som på grund av oljekrisen nu gick mycket dåligt och tappade mark mot Asiens växande varvsindustri. Det är även i samband med detta som det svenska bostadsbyggandet börjar tappa fart då staten styrde om finansieringen från bostadsbyggandet till att rädda landets krisande industrier.²⁷ Detta tillsammans med flertalet regeringsskiften under denna period kom att leda till ett avförstatligande av landet samtidigt som landet blir allt mer pluralistiskt. Den gyllene medelvägen om man så vill kalla den mellan kapitalismen och socialismen som Sverige tuffat längs sedan 1930-talet bryts således. Otroligt nog hade landet under dessa år dock lyckats med bedriften att öka bostadsytan från Europas lägsta till dess högsta något som dock hamnade i skuggan av oljekriserna. Samtidigt hade den hårda rationaliseringen av bostadsbyggandet lämnat landet med ett betydligt lägre utbud av yrkeskunskaper än vad

²² Schön, 2010, s. 342.

²³ Schön, 2010, s. 345.

²⁴ Caldenby, 1998, s. 150.

²⁵ Schön, 2010, s. 345.

²⁶ Caldenby, 1998, s. 144.

²⁷ Magnusson, 1996, s. 474.

tidigare fanns samtidigt som arkitekterna hade ett lågt självförtroende, dessa mörka år blir således slutet på en svensk storhetsepok och ställde landet inför problem det ännu inte var redo för.²⁸

²⁸ Caldenby, 1998, s. 171.

3. UDDEVALLAS HISTORIA

3.1 Uddevalla under det tidiga 1900-talet

Uddevalla är en stad i Bohuslän som under åren 1910-1970 kom att präglas utav en socialdemokratisk moderniseringstanke där folkhemmets ideal stod högt i kurs, precis som i landet i övrigt men med sin lokala variant. Uddevalla som stad sågs under 1800-talet som en underutvecklad stad vilket den även gjorde då socialdemokraterna tog makten på 1930-talet. Den kris som kommit att känneteckna 1930-talet slog dessutom mycket hårt mot hela Bohuslän och inte minst mot Uddevalla, något som bidrog till bilden av Uddevalla som en underutvecklad stad. I Uddevalla var 40% utav befolkningen anställda inom Schwartzman och Nordström, senare Tiger, samt Kampenhof som båda var textilindustrier. Dessa två företag stod för de flesta arbetsplatserna i staden.²⁹ Uddevalla som stad hade tidigare haft tre huvudsakliga näringar att livnära sig på nämligen, tändstickstillverkningen, trävaruindustrin samt textilnäringsen. Under 1930-talet kom dock tändstickstillverkningen att läggas ned samt det att trävaruindustrin kraftigt tappar. Tändstickstillverkningen som var mycket viktig för staden kom inte att ersättas av någon annan industri vilket resulterade i att ett stort antal arbetstillfällen gick förlorade. Staden som traditionellt setts som Bohusläns kommersiella centrum lyckades dock behålla denna status och tilltrots att flera arbetstillfällen gått förlorade så kom den offentliga sektorn att kraftigt expandera i staden. Något som till stor del berodde på att centralasarettet samt regementet I17 förlades här under 1940-talet.³⁰ Detta kom dock inte att väga upp mot de förlorade arbetstillfällena som försvunnit under 1930-talet³¹

Den politik som Uddevallas socialdemokrater lyckades föra var helt improviserad, mycket på grund av att den ekonomiska situationen i staden inte möjliggjorde några större satsningar eller samhällsförändringar. Det hade således uppstått en situation där stadens förutsättningar styrde politikerna och inte politikerna som styrde förutsättningarna. Vad politikerna gjorde var att satsa helhjärtat på att dra företag till staden, för att på så vis ersätta de jobb som gått förlorade.³² Dessa satsningar kom att främst rikta sig mot industrinäringar, dessa satsningar lyckades dra till sig vissa företag såsom Svenska trärörsfabriken och Skandinaviska pipfabriks AB som båda etablerade sig i staden.³³ Den viktigaste etableringen blev dock Junohus AB som startade sin verksamhet här 1938.³⁴

Den ekonomiska krisen under mellankrigstiden kom kraftigt att märkas när det kom till landets och Uddevallas ekonomi. Detta kom även att spilla över och bli märkbar rörande stadens bebyggelse. Bebyggelsen i Uddevalla sågs vid denna tid föråldrad och under mellankrigstiden så kom denna slitna bebyggelse att slitas allt mer då ytterst lite medel fanns för att underhålla och renovera byggnaderna. Rörande nybyggnation så saknades pengar helt både vad det gällde för kommunen och för den privata sektorn.³⁵ 1934

²⁹ Åberg, 1997, s. 196.

³⁰ Ibid, s. 197.

³¹ Ibid, s. 198.

³² Ibid, s. 203.

³³ Ibid, s. 204.

³⁴ Ibid, s. 205.

³⁵ Ibid, s. 209.

genomfördes en hyresräkning i Uddevalla och häri framgick det att knappt en femtedel av stadens byggnader höll moderna snitt och skick, eller med andra ord uppförda efter 1924.³⁶

3.2 En ny tid för Uddevalla

Andra världskrigets slut kom att markera starten på en bättre tid för Uddevalla samt för hela Bohuslän. Uddevalla och Bohuslän var i skriande behov av att något gjordes för att stimulera ekonomin då flera av dess näringar drabbats hårt av kriser och krigsåren. Precis som under mellankrigstiden kom man således att satsa på en industrialiseringspolitik något som kom att bli knutet till Uddevallavarvet under åren 1945-1970.³⁷ Uddevallas efterkrigstid kom att bli starkt präglad utav varvet och dess grundare Gustaf B Thordén, samt socialdemokraterna.³⁸ Varvet som kraftigt expanderade kom att innebära att det blev en maktspelare i staden, under 1950-talet något som satte käppar i hjulen för den kommunala planeringen. Detta genom att varvet skapade ett sådant överflöd som staden inte maktade med att ta hand om.³⁹

1950-talet blir det årtionde då staden kom att passera 25000 invånare vilket innebar att utvecklingsarbetet och moderniseringsarbetena gick alltför långsamt och sprang således ifrån stadens planerare och arkitekter, med följderna att en omedelbar bostadsbrist drabbade staden under 1950-1960-talen.⁴⁰ Mycket utav denna stora befolkningsökning går att se som en omedelbar anledning av varvets etablering i staden. Varvet som gick mycket bra trots att det hade år av både upp och nedgång kom trots det att blomstra, samtidigt kom allt fler av stadens övriga industrier att läggas ned såsom Kampenhof som slog igen under 1950-talet och Schwartzman och Nordström som fick problem under 1960-talet för att sedan fortsätta i mycket begränsad skala in till 1990-talet. Hur som helst betydde detta att staden kom att bli mycket beroende av varvet i form av arbetsgivare dels för sina egna arbetare men även för det stora antalet underleverantörer.⁴¹

Den mycket starka befolkningstillväxten i staden efter krigsslutet kan alltså ses som en följd utav varvets etablering. Varvets begynnande problem under 1970-talet leder dock till att staden kom att gå in i en tid av nedgång och utflyttning något som kom att hålla i sig under 1980-1990-talen.⁴² En avledningarna till att staden inte genomgick en kraftigare stagnation under varvets kris på 1970-talet var det att den offentliga sektorn i staden hade vuxit sig starkt under 70-talet och på så vis kunde bromsa nedgången något.⁴³

I Uddevalla kom bostadssituationen att förbättras så sakteliga under 1950-talet, trångboddheten minskar och en modernare standard blir allt vanligare. Detta sker i samband med att det kommunala bolaget Uddevallahem inrättades 1949 och att det i staden kom att uppföras 12822 nya lägenheter mellan 1941-1960, majoriteten dock uppförda mellan 1951-1969.⁴⁴ Samtidigt ökar även byggandet av småhus kraftigt under 1970-1990-talet med hela 38%⁴⁵ Mycket av denna explosion skedde främst i stadens ytterområden men aktivitet pågick även i stadens centrala delar där byggnader revs och byggdes till. Det var Uddevalla kommun som låg bakom stora delar av dessa nybyggnader

³⁶ Åberg, 1997, s. 212.

³⁷ Ibid, s. 226.

³⁸ Ibid, s. 228.

³⁹ Ibid, s. 229.

⁴⁰ Ibid, s. 233.

⁴¹ Ibid, s. 237.

⁴² Ibid, s. 238.

⁴³ Ibid, s. 240.

⁴⁴ Ibid, s. 256.

⁴⁵ Ibid, s. 258.

men även privata aktörer såsom Thordén själv som lät uppföra boenden till sina arbetare och han ligger bakom området skogslyckan i staden.⁴⁶

När Uddevalla går in i 1970-talet så börjar det knaka ordentligt i fogarna. Staden hade vuxit sig alltför beroende utav varvet som så länge hade fungerat som stadens tillväxtmotor. Varvet kom nu att bli det motsatta. Genom att förlita sig så blint på en verksamhet hade staden blivit oerhört konjunkturkänslig, något som slutligen slog hårt mot staden under 1970-talets oljekriser, som slutligen ledde till varvets nedläggning.⁴⁷ 1984 kom så slutligen beskedet, Uddevallavarvet läggs ned då lönsamheten inte längre fanns. Det gick helt enkelt inte för varvet att hävda sig på en marknad där konkurrensen ständigt ökade. Staden kom således att gå in i en kris där stadens motor och stora arbetsgivare hade gått till botten. Ett ökat intresse för småföretag sågs som vägen framåt för staden. Uddevalla kom dock att klara sig förvånansvärt bra ur denna kris samtidigt som svårigheter kom längs vägen, detta får markera slutet för 1970-talets Uddevalla.⁴⁸

3.3 Uddevallavarvet

Företaget Uddevallavarvet startade sin verksamhet i Uddevalla 1946 efter några års förberedande förhandlingar. Uddevallavarvets etablerande kom i en tid då stora delar av västvärldens fartyg fallit offer för första och andra världskriget vilket betydde att detta var en god tid för nyetablering av varvsverksamheter. Arbetsmarknaden i Bohuslän vid denna tid var mycket dålig och Uddevalla välkomnade den planerade varvsverksamheten som skulle ge nya arbetsplatser. Varvets grundare Gustav B Thordén som hade planerat ett varv med ca 4-5000 anställda och en kapacitet att bygga fartyg på 15-20000 dödviktston. Thordén kom dock att köpa in två varv från USA som ledde till att produktionsdimensionerna blev större. Varvet i Uddevalla blev snabbt ett varv som stod i fronten bland världens ledande varv och nådde sina rekordår 1959, 1961 och 1963. En av anledningarna till detta var att varvet hade valt att specialisera sig på att bygga fartyg i de större klasserna och då främst tankfartyg. Varvet med sina goda framtidsutsikter stötte dock på patrull i samband med Suezkrisen 1956 vilken förde med sig att fartygsbeställningarna minskade. Varvet kom dock att klara sig bra ur denna kris och valde att bygga ut verksamheten för att klara den förväntade ökningen av beställningar. Efterfrågan på fartyg efter krisen blev dock inte så stor som man hade förutspått vilket ledde till att det nu rådde ett överskott på fartyg, något som inte rimmade väl med varvets utbyggnad. Detta var något som i längden inte var hållbart. Vid tiden för krisen hade Uddevallavarvet dock lyckats med att få ihop ordar på uppåt en miljon vilket lät varvet uppföra Sörvikvarvet, detta varv utrustades med en ny svets, plåthall och stapelbädd för betydligt större fartyg än vad som Uddevallavarvet klarade av. Här kunde således fartyg på uppåt 130.000 dödviktston byggas. Satsningen var dock riskfylld, något som varvet och inte minst Thordén snart fick lida av.⁴⁹

1950-talets slut blev inledningen på en tid av ekonomisk kris för varvet där det nybyggda Sörvikvarvet hade blivit betydligt mer kostsamt än vad man hade räknat med och lett hela varvet in i en likviditetskras. Utan kontanta medel ville varken banker eller ekonomiska institut ställa upp för varken varvet eller för den delen för Thordén. Nu tvingades varvets grundare att antingen sälja varvet eller gå i personlig konkurs vilket ledde honom till att sälja varvet för den symboliska summan av 1 kr till stiftelsen Gustav B Thordéns stiftelse för allmännyttiga ändamål. Stiftelsen kom att ta överdriften för varvet och i denna satt representanter från Uddevalla stad, landets större affärsbanker samt staten. Grundaren själv kom dock att uteslutas.

⁴⁶ Åberg, 1997, s. 261.

⁴⁷ Åberg, 1997, s. 277.

⁴⁸ Åberg, 1997, s. 278.

⁴⁹ Hermansson, 1994, s. 15.

Staten och Eriksbergs mekaniska kom i samband med detta att träffa en överenskommelse där de båda blev likvärdiga ägare till varvet, ett samarbete som dock sades upp redan 1970 och 1971 blev varvet helägt av det statliga Statsföretag AB.

Oljekrisen som slog till mot landet 1973 ledde som bekant till stora problem för den svenska varvsnäringen vilket ledde staten till att samla alla varv av stor eller medelstor storlek under moderbolaget Svenska varv AB. Under de kommande åren kom dock alla varv i landet av denna storlek att bli del av detta bolag. 32000 anställda kom således att finnas samlade under Svenska varv AB, en siffra som under de kommande 7 åren att halveras. Varvet i Uddevalla kom dock att klara sig utan nedskärningar på personalen under denna tid och kom under 80-talet att nyanställa. Uddevallavarvet kom att uppvisa goda resultat under hela 70-talet samtidigt som staten hade tvingats att sätta in stödåtgärder åt flera av varven i landet. Anledningen till Uddevallavarvets goda resultat går att se som en följd av varvets goda försäljningsförmåga och tendens att få ut rätt typer av fartyg på marknaden till bra priser. 80-talet innebar ett minskande av de statliga medlen som upphörde helt 1984. De varv som då inte kunde uppvisa lönsamhet skulle genomgå avveckling. 1984 kom så slutligen beslutet att varvet i Uddevalla skulle läggas ned och avslutade således en stor varvsepok i staden.⁵⁰

3.4 Sanering och modernisering i de lokala medierna.

En metod för att ge en bild av hur moderniseringen av Uddevalla upplevdes eller hur den sågs på är att söka i Bohusläns föreningsarkiv där ett stort material finns i form av gamla tidningar. Här kan med hjälp av sökord finna artiklar innehållande just det sökordet man valde att använda. Jag kom att söka i detta material med hjälp av ord som modernisering, sanering, rivning och nybyggnad. Totalt återfanns 76 stycken artiklar som berörde ämnet under perioden 1939-1979. Det i princip alla artiklar alla har gemensamt är det att modernisering, sanering, rivning och nybyggnad talas om i goda ordalag, som något önskvärt och bra för staden.

Nedan kommer ett antal citat tagna ur bohusläningen att presenteras för att visa på hur detta kunde framställas.

”Sanering vid Västerlånggatan husen i Hvittfeldt skall rivas. Detta är kvarteret Hvittfeldts fasad mot genomfartsleden Västerlånggatan. Just inte någon tilltalade anblick i en modern stad”⁵¹

”... utmärks av ålderdomens skröplighet och brist på underhåll. Nu börjar det dock äntligen bli rivningsdags”⁵²

”Där den gamla byggnaden står öde och rivningsklar. Här kommer nästa år att resa sig ett lika ståndsmässigt bankpalats.”⁵³

”150-årigt uddevallahus ger plats för storbygge” En äldre fastighet för vika för den nya bebyggelsen. De festa av dessa fastigheter kan väl utan saknad utraderas ur stadsbilden”⁵⁴

⁵⁰ Hermansson, 1994, s. 16.

⁵¹ BFA, Bohusläningen, 1967-10-01.

⁵² BFA, Bohusläningen, 1961-05-22,

⁵³ BFA, Bohusläningen, 1978-10-27.

⁵⁴ BFA, Bohusläningen, 1953-03-17

Trots att detta bara är några få utdrag av de 76 artiklarna så är tonen den samma i de allra flesta. Bilden blir den att den äldre bebyggelsen är något dåligt, något fult och som bör rivas och utan att någon kommer att sakna dem. Samtidigt är saneringen och moderniseringen något önskvärt och bra. Det är inte bara på detta vis som den äldre bebyggelsen svartmålas utan det görs även indirekt genom att uttrycka den nya bebyggelsen som.

*”Tvåmiljonershus vid Uddevalla Kungstorg,”*⁵⁵

*”Vacker fasad.”*⁵⁶

*”Två byggnader utmed e6an i korsningen mot Norrtullsgatan som åtminstone tills vidare blir kvar målas och putsas upp så att deras fasader får en värdigare prägel. Turisterna måste få intrycket att de kommit till en riktig och livskraftig stad, när de stoppar upp sina bilar i trafikpropparna utanför på genomfartsleden. Anser stadens myndigheter. I avvaktan på en blivande höghuslänga i betong, rostfritt och lättmetall som anstår ett sådant viktigt stadsparti.”*⁵⁷

Således lyfts den nya bebyggelsen fram som något bra i form av att den benämns med ord som vacker, tvåmiljonershus, och den nya material såsom rostfritt, betong och lättmetall blir något önskvärt som ställs mot den äldre bebyggelsen. Samtidigt som den äldre lyfts fram som ovärdig att visa upp för turister och förbipasserande.

⁵⁵ BFA, Bohusläningen, 1943-05-18

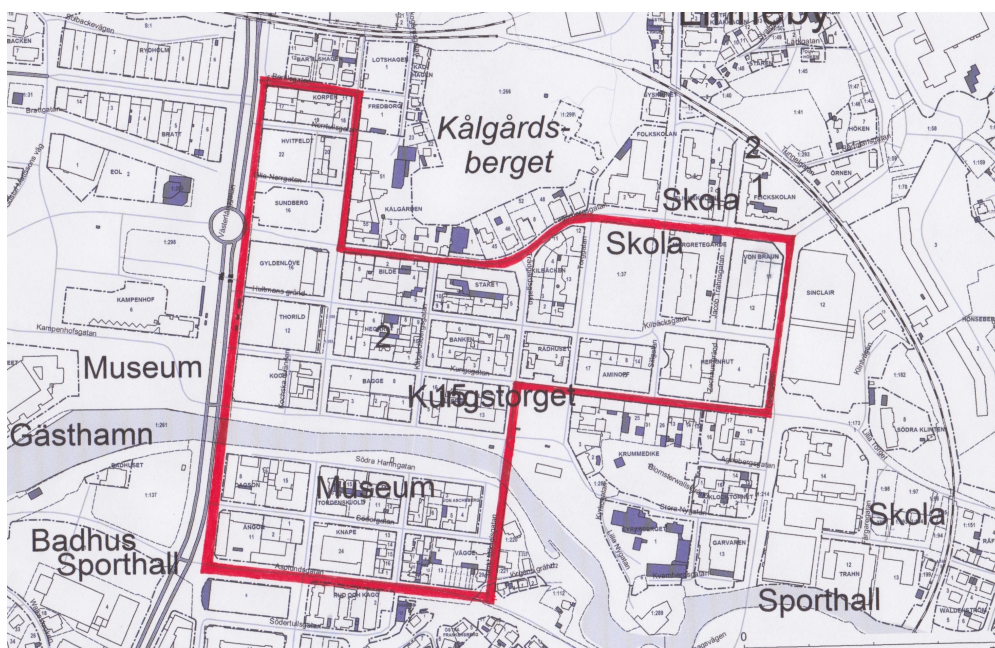
⁵⁶ BFA, Bohusläningen, 1967-10-25

⁵⁷ BFA, Bohusläningen, 1968-06-03

4. MODERNISERINGEN AV UDDEVALLA CENTRUM 1939-1979

Genom det material som fanns tillgängligt via Uddevallas stadsbyggnadskontor så kommer de fastigheter som revs och bebyggdes i Uddevalla under perioden 1939-1979 att presenteras här. De kommer vara uppdelade i huvudsakligen 10-års perioder, utöver vissa avvikelser, exempelvis kommer den första årsperioden att sträcka sig 10 år längre bakåt i tiden än vad jag avsett att undersöka, med andra ord 1929-1939, detta är för att täcka in en del nybyggnader och rivningar som kan ha skett under denna period för att få en bättre förståelse och sammanhållning för 10års-epokerna framåt. Likväl kommer jag även att redovisa en 10års-epok längre framåt i tiden än vad min avgränsning egentligen tillåter, nämligen 1979-1989 och även då rör det sig om samma sak som ovan. Således kommer mer korrekt perioden 1929-1989 att presenteras. Det kommer även finnas en del poster som sträcker sig över flera 10års perioder, detta är för att materialet är tvetydigt eller för att rivning/nybyggnad skett under flera årtionden. Anledningen till att fastigheternas rivningsdatum eller nybyggnadsdatum inte presenteras med ett exakt år är för att det material som stadsbyggnadskontoret förfogar över enbart anger det år rivning eller nybyggnad godkändes, således kan en viss felmarginal uppstå, därför presenteras de efter årtionden.

De kartor och tabeller som redovisas kommer att redovisa fastigheter och inte antal byggnader, detta för att det dels skulle bli alltför detaljerat för detta arbete samtidigt som begränsningar i det tillgängliga materialet inte tillåter en mer detaljerad bild. Det är därför viktigt att vara medveten om att det på en fastighet kan ha stått flertalet byggnader vid rivningarna. Fastigheterna kommer att redovisas i form av kartor samt tabeller och text, kartorna är hämtade från stadsbyggnadskontoret och sedan färgkodade av mig. Det undersökta området är begränsat till Uddevalla centrum centralaste delar, denna avgränsning är gjord utifrån arbetets omfattning samt begränsningar av tillgängligt material.

Figur. 1 Avgränsningskarta (Fastighetsarta - Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan ringar in det område jag valt att undersöka, undersökningsområdet ligger inom den röda avgränsningen och berör Uddevalla centrums centralaste del. Avgränsningen är gjord utifrån tillgängligt material och utifrån rundvandring i området, något som innebar att denna avgränsning föll sig naturlig. Avgränsningen utgår från Västerlånggatan i väster, Asplundsgatan i söder, Östergatan i öst och för att i norr följa Lagerbergsgatan utöver en avstickare på Drottninggatan för att sedan ansluta till Västerlånggatan igen.

4.1 Rivna fastigheter 1929-1989.

Under perioden 1929-1989 kom det i det undersökta området att rivs totalt 30 fastigheter, antalet hus är okänt men antalet är med största sannolikhet större än antalet fastigheter. Rivningar utav fastigheter är något som pågått under hela den undersökta tidsperioden, även om antalet kraftigt har varierat. Exempelvis revs det under 1929-1949 blott 3st fastigheter för att sedan under 1950 talet öka till 6st fastigheter. Det årtionde då det revs flest fastigheter är under 1960-talet då hela 9st fastigheter revs. Denna utveckling kom under 70 och 80-talen att plana ut då det rivs 2st respektive 3st fastigheter under denna period. De rivna fastigheterna är fördelade på år och antal som följer i kolumnerna nedan, den högra visar de fastigheter där samtlig bebyggelse på fastigheten blivit rivna inom ett årtionde, den vänstra kolumnen visar de fastigheter där rivningsverksamhet pågått under flera årtionden.⁵⁸

År	Antal fastigheter	År	Antal fastigheter
1929-1939	2st	1950-1969	1st
1940-1949	1st	1950-1979	1st
1950-1959	6st	1960-1979	1st
1960-1969	9st	1970-1989	4st
1970-1979	2st		
1980-1989	3st		

Nedan kommer ett antal kartor att presenteras, dessa är baserade på dagens moderna fastighetskartor. Flera av fastigheterna är färgkodade där de olika färgerna står för det årtionde eller årtionden fastigheten i fråga revs.

■	1929-1939
■	1940-1949
■	1950-1959
■	1960-1969
■	1970-1979
■	1980-1989

⁵⁸ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-26.

Figur. 2 Rivningskarta, fastigheter efter årtionden (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar det undersökta områdets södra del. På kartan ser man att ungefär hälften utav fastighetsbeståndet genomgått rivningar under perioden 1929-1980. I denna karta finner man en av de första fastigheterna som revs under denna period och det är i kvarteret von Aschberg där en del revs redan på 30-talet. Delar av kvarteren Ångön och Knappe har genomgått omfattande rivningar under 50-talet samtidigt som halva kvarteret Dagson genomgått rivningar från 50-talet och 60-talet. Utöver detta så revs en omfattande del av kvarteret Tordenskjöld så sent som på 80-talet.⁵⁹

⁵⁹ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-26.

Figur. 3 Rivningskarta fastigheter efter årtionden (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar områdets östra del och på den ser man att både kvarteret Herrnhut som revs under 60-talet och von Braun som revs under 70-80-talet. Båda har genomgått genomgripande rivningar av hela kvarteren under perioden.⁶⁰

⁶⁰ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-26.

Figur. 4 Rivningskarta, fastigheter efter årtionden (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar områdets norra del. Även här förekom relativt omfattande rivningar där i princip hela kvarteret Korpen revs utom en fastighet. Korpen revs dock inte som en enda helhet utan de flesta fastigheterna revs här under 1950-talet, medan resterande fastigheter revs under 70 och 80-talen. I kvarteret Hvittfeldt återfinns en av de första fastigheterna som revs inom området, så tidigt som under 30-talet. Större delen av kvarteret revs dock under en betydligt längre period som sträcker sig från 50-talet och in på 70-talet. Precis som i kvarteret korpen undkom dock en fastighet rivning.⁶¹

⁶¹ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-26.

Figur. 5 Rivningskarta, fastigheter efter årionde (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar undersökningsområdets centralaste del som även är Uddevalla centrum's mittpunkt. Sett till antal rivningar per kvarter så skiljer sig inte området markant från de andra områdena, speciellt är dock att hela tre kvarter revs i sin helhet. Det är kvarteret Thorild som revs under 1960-talet, Gyldenlöve som revs under 1960-1979 samt Sundberg som genomgick rivningar under 1970-1980, alla dessa ligger längs med en av stadens huvudgator. Utöver detta så har flertalet fastigheter i de övriga kvarteren genomgått rivningar även om inte hela kvarteren har rivits. Det kvarter som tidigast upplevde rivningar här var Kilbäcken där en fastighets revs på 1940-talet. Under perioden 1950-1959 genomgick de båda kvarteren Aminoff och Bilden viss rivningsverksamhet. Kvarteren Åberg, Bagge, Hegart, Aminoff, Bilden och Kilbäcken fick samtliga uppleva att fastigheter revs under perioden 1960-1969. Utöver detta så revs en stor del av kvarteret Koch och en del av kvarteret Bagge under perioden 1970-1979. Kvarteret Aminoff är det kvarter som upplever den sista rivningen under perioden där det revs så sent som 1980-1989.⁶²

⁶² Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-26.

4.2 Fastigheter bebyggda under 1929-1989

Här kommer de fastigheter som bebyggdes under perioden att redovisas på samma vis som de rivna fastigheterna under perioden redovisades.

Under perioden 1929-1989 kom det i det undersökta området att byggas på totalt 23 fastigheter, till skillnad från fallet med de rivna bostäderna så rör det sig här i större utsträckning om byggnader då de nybyggda byggnaderna i stor utsträckning tog upp all den plats som de rivna fastigheterna tidigare upptog, exempelvis i fallen där hela kvarter revs så har exempelvis stora komplex i form av en huskropp byggts upp. För enkelhetens skull kommer jag dock att fortsätta att prata om fastigheter då det är det som materialet bygger på. Precis som att rivningar av fastigheter har pågått under hela den undersökta perioden så har även nybyggnationer förekommit. Redan under 1930-talet kom en av de fastigheter som då revs att bebyggas. Under 1940-talet kom det att bebyggas på två stycken fastigheter inom området för att under 1950 bebyggas på sex fastigheter. Även under 1960-talet bebyggs sex stycken fastigheter för att under 1970-talet minska med hälften till tre stycken fastigheter. Under 1980-talet sker en viss ökning till fyra stycken fastigheter. Blott en fastighet bebyggdes under mer än ett årtionde. De bebyggda fastigheterna är fördelade på år och antal som följer i kolumnerna nedan. Den vänstra kolumnen visar de fastigheter där byggnadsverksamhet pågått under ett årtionde, samtidigt visar den högra de fastigheter där det pågått byggverksamhet under flera årtionden.⁶³

År	Antal fastigheter	År	Antal fastigheter
1929-1939	1st	1960-1979	1st
1940-1949	2st		
1950-1959	6st		
1960-1969	6st		
1970-1979	3st		
1980-1989	4st		

Nedan kommer ett antal kartor att presenteras, dessa utgår från dagens moderna fastighetskartor. Flera av fastigheterna är färgkodade där de olika färgerna står för det årtionde eller årtionden fastigheten i fråga bebyggdes.

	1929-1939
	1940-1949
	1950-1959
	1960-1969
	1970-1979
	1980-1989

⁶³ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-31.

Figur. 6 Nybyggnadskarta, fastigheter efter årtionde (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar områdetets södra del och de fastigheter som bebyggdes under perioden. De delar av kvarteren Knappe och Ängön som genomgick stora rivningar kom att bebyggas under 1950-talet, och den rivna delen av kvarteret von Aschberg bebyggdes under 30-talet. De delar av kvarteren Dagson och Tordenskjöld som revs kom dock inte att bebyggas under den undersökta perioden, något som är intressant då de rivna delarna av kvarteret Dagson revs så tidigt som under 1950-1960-talet.⁶⁴

⁶⁴ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-31.

Figur. 7 Nybyggnadskarta, fastigheter efter årtionde (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar områdets östra del där både kvarteret Herrnhut och von Braun som genomgick rivningar bebyggdes under 1980-talet respektive 1960-talet.⁶⁵

⁶⁵ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-31.

Figur. 8 Nybyggnadskarta, fastigheter efter årtionde (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar områdets norra del, större delen av fastigheterna i kvarteren korpen och Hvittfeldt har under perioden blivit bebyggda. De två fastigheterna i kvarteret korpen bebyggdes under 50-talet respektive 80-talet men större delen av kvarteret korpen kom dock inte att bebyggas innan 1989. I kvarteret Hvittfeldt kom dock alla de fastigheter som genomgick rivningar att bebyggas, där större delen av kvarteret bebyggdes under 1970-talet. Det är även i kvarteret Hvittfeldt vi finner en av de tidigaste nybyggnationerna och fastigheten bebyggdes under 1940-talet.⁶⁶

⁶⁶ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-31.

Figur. 9 Nybyggnadskarta, fastigheter efter årtionde (Fastighetsarta – Uddevalla stadsbyggnadskontor)

Kartan ovan visar områdets centralaste del, här bebyggdes i princip alla de fastigheter som revs innan 1989. En fastighet samt ett kvarter bryter dock denna trend då kvarteret Sundberg in till våra dagar fortfarande inte bebyggt, samt att en del av kvarteret Bilde ej heller kom att bebyggas innan 1989. Kvarteren Thorhild och Gyldenlöve som precis som Sundberg revs i sin helhet kom dock att bli bebyggda under 1960-talet respektive 1980-talet. Kvarteret Koch som till stora delar revs kom under 1970-talet att bebyggas. Kvarteret Bagge kom att genomgå nybyggnationer på de två fastigheter som revs, under 1960 och 1970-talet och även de två fastigheterna i kvarteret Bilde kom att bebyggas under 1950 och 1960-talet. I kvarteret Kilbäcken bebyggdes en av fastigheterna på 1940-talet och är således en av de fastigheter som bebyggdes tidigast efter att ha genomgått rivning. Den andra fastigheten i kvarteret kom att bebyggas under 1960-talet. I kvarteret Åberg kom den fastighet som revs att bebyggas under 1960-1970-talet och är således den enda fastigheten som bebyggdes under mer än ett årtionde. Även de rivna fastigheterna i kvarteret Aminoff kom att bebyggas under 1950, 1960 och 1980-talet.⁶⁷

⁶⁷ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-31.

4.3 Arkitekter och antal fastigheter

Då det uppfördes nya byggnader på fastigheterna i området under perioden 1939-1979 så kom även ett antal arkitekter att vara inblandade i Uddevallas centrums nya gestaltning. Då materialet på stadsbyggnadskontoret i Uddevalla inte alla fall benämnde arkitekten eller arkitekterna för alla undersökta fastigheter så kommer representationen här att bli aningen skev, trots detta ges en relativt god bild av vilka de var. Arkitekterna presenteras nedan utan inbördes ordning där arkitektbyrå eller arkitekt presenteras till vänster och antalet fastigheter de vart delaktiga i ligger till höger i tabellen.

Arkitekt/arkitektfirma	Antal fastigheter
HML Arkitekter, Hernek, Lindsten, Mohlin	12st
Kooperativa förbundet Arkitektkontor	1st
Industriarkitekter AB	1st
Vello Rähn	1st
Sparfrämjandets Arkitektkontor	1st
Hans Skoglund Arkitekter	1st
Ville Tommos, Uppling, Fylking Arkitekter	1st
Gunnar Montelius	1st
Tage e Johansson	1st
Contekton Arkitekter	1st
NV Lunds Arkitekter	1st

Materialet visar tydligt på att arkitektbyrån HLM, eller Hernek, Lindsten och Mohlin är överrepresenterade. Utav de 22 fastigheter där arkitekten framgått i materialet så har HLM ritat 12 stycken utav dessa, med andra ord hälften utav fastigheterna Carl Anders Hernek var en arkitekt från Uddevalla som 1950 startade arkitektfirman Hernek, Lindsten som sedan blev Hernek Lindsten Mohlin. Arkitektfirman var Regionalt verksam⁶⁸. Utöver detta finns Kooperativa förbundets arkitektkontor med i listan ovan, och de ritade byggnaden på fastigheten Thorild som då byggdes som Domus. Kooperativa förbundets arkitektkontor bildades 1924 och skulle fungera som ett serviceföretag för landets konsumtionsföreningar. Inom ramen för deras uppdrag kom de att rita bland annat butiker och varuhus och däribland den i Uddevalla. I listan förekommer även Ville Tommos, Uppling, Fylking arkitekter vilket var en arkitektfirma från Stockholm.⁶⁹ Contekton arkitekter är en arkitektfirma som fortfarande finns är verksamma i Fyrbodalsområdet och lokaliserade i Vänersborg.⁷⁰ För övriga arkitekter/arkitektbyråer har ingen information att återfunnits.⁷¹

⁶⁸ <http://media1.vgregion.se/vastarvet/BM/MVG/PDFbibliotek/Storgatans%20kiosk%20Vanersborg.pdf>.

⁶⁹

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaHelaHistoriken.raa;jsessionid=B60C3D0C84F01DD00E9A2042ADFFDF37.lx-ra-bbr?anlaggningId=21320000020242&historikId=21000001833279>.

⁷⁰ <http://www.contekton.com/om-foumlretaget.html>.

⁷¹ Uddevalla stadsbyggnadskontor, 2015-03-31.

5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

5.1 Bebyggelseutvecklingen

Bebyggelseutvecklingen diskuterar hur bebyggelseutvecklingen i området under perioden 1939-1979 och behandlar frågeställningarna

1. *Hur har bebyggelseutvecklingen i Uddevalla centrum sett ut mellan 1939- 1979*
2. *Hur har bebyggelseutvecklingen gått till över tid, Under vilka årtionden skedde det mest rivningar och när byggdes det mest*
3. *Går det att se några mönster i form av var i centrum bebyggelseutvecklingen skedde under olika årtionden*

Det centrala Uddevalla kom under 1939-1979 att genomgå stora förändringar där fastigheter och hela kvarter revs. I mångt och mycket speglade detta den allmänna utvecklingen i övriga landet och inte för Uddevalla ett enskilt fenomen. Men trots detta är Uddevalla en stad som likt alla andra städer i landet är värd att lyfta. De första rivningarna i området under undersökt period kom till stånd redan under 1930-talet. Trots att det började rivas i staden redan under 1930-talet så kom antalet rivna fastigheter under detta årtionde att bli blott två stycken. Under 1940-talet kom det i området dock att rivas endast en fastighet, vilket visserligen inte är så förvånande då andra världskrigets utbrott 1939 med största sannolikhet även påverkat byggverksamheten även i Uddevalla. Efter andra världskrigets slut stod Sverige till skillnad från stora delar av övriga Europa intakt och 1950-talet kom att för Sverige bli något av en guldålder något som även kom att spilla över på byggfronten som upplevde ett starkt ökat intresse från politiskt och ekonomiskt håll. 1950-talet markerar således starten på en tjugooårs period av kraftigt ökande byggverksamhet i Uddevalla centrum. Under 1950-talet rivs det således sex stycken fastigheter med dagens fastighetskarta mätt. Värt att notera är dock att dessa fastigheter i flera av fallen upptar större delen av de kvarter där de ligger. Den verkligt stora rivningsvågen i området inträffar dock under 1960-talet då hela nio stycken fastigheter rivs och flera kvarter helt jämnas med marken. 1970-talet blir dock en brytpunkt där rivningarna mycket kraftigt minskar till två stycken fastigheter. 1980-talets intåg markerar ingen stor skillnad i rivningsverksamheten trots att det sker en liten ökning med en fastighet från 1970-talet, det rivs således tre stycken fastigheter under detta årtionde.

Utav de fastigheter som revs under perioden 1929-1989 så kom de allra flesta att bebyggas igen inom denna tidsperiod. Under 1930-talet kom en utav de fastigheter som revs under detta årtionde att bebyggas medan den andra bebyggdes under 1940-talet då två fastigheter bebyggdes totalt. Precis som att 1950-talet blev starten på ett ökat rivande i området så blev detta även starten för ett ökat byggande. Under 1950-talet kom det att bebyggas på sex stycken fastigheter, med andra ord lika många fastigheter som revs under 1950-talet. Till skillnad från ökningen av rivna fastigheter mellan 1950-talet och 1960-talet skedde det under 1960-talet inte en ökad byggverksamhet utan den låg kvar på sex stycken fastigheter, med andra ord 3 stycken fastigheter färre bebyggdes än vad det revs under samma årtionde. Under 1970-talet bebyggdes 3 stycken fastigheter med andra ord en fastighet mer än vad det revs under detta årtionde, detta var även fallet under 1980-talet då det bebyggdes på 4 stycken fastigheter och således en mer än vad det revs under detta årtionde.

Utav de fastigheter som revs under perioden 1929-1989 så kom de allra flesta fastigheter att bebyggas igen inom denna tidsperiod trots detta så kom sju stycken fastigheter dock att inte bebyggas alls under den undersökta perioden.

Huruvida rivningarna och nybyggnationerna i området skett efter ett visst mönster eller en utarbetad plan är svårt att säga, inget material som pekar på detta har återfunnits. Trots detta går det att konstatera att vissa mönster finns. De fastigheter som revs på 1930-talet var som bekant få, blott två stycken fastigheter revs under 1930-talet. Dessa två fastigheter ligger i varsin ända utav det undersökta området och således utan mönster eller koppling till varandra. Under 1940-talet revs en fastighet, den låg inte heller i någon direkt koppling till de som revs på 30-talet. Under 1950-talet syns en viss koncentration av rivna fastigheter i områdets södra del där tre fastigheter och därmed stora delar av de kvarter de låg i revs. Övrig riven bebyggelse under 1950-talet är jämnt spridd över området. 1960-talets rivningar ökar i antal, och till skillnad från tidigare årtionden rivs två stycken kvarter i sin helhet, båda dessa kvarter ligger dock inte i anslutning eller ens i närheten av varandra. Dock påbörjas rivningen av ytterligare ett helt kvarter under 1960-talet som ligger i anslutning till ett utav de kvarter som revs under 1960-talet, båda ligger längs med Västerlånggatan i områdets mest centrala del. Övrig bebyggelse riven under 1960-talet ligger utspridd över hela det undersökta området med en viss koncentration till områdets mest centrala del. Under 1970-talet går rivningstalen ned, tydligt är dock att de båda fastigheter som revs är lokaliserade i områdets mest centrala del. Under 1970-talet påbörjas dock rivningen av flera fastigheter där alla fastigheter utom ett ligger i områdets ytterkant, två kvarter rivs dessutom i sin helhet varav ett ligger i områdets centralaste del. 1980-talets rivna fastigheter ligger utsprida i området utan någon särskild koppling till varandra, förutom en fastighet som ligger i anslutning till en fastighet vars rivning påbörjades under 1980-talet. På det stora hela går det att konstatera att de rivna fastigheterna i det undersökta området ligger slumpmässigt utan någon koppling till varandra. Trots detta går det att urskilja vissa mönster där en större andel fastigheter rivna under ett visst årtionde i viss mån ligger lokaliserade till en viss del av området. Det går även att se att fastigheterna/kvarteren längs med Västerlånggatan eller i nära anslutning till denna i större utsträckning än i övriga området genomgått rivningar av hela kvarter i sin helhet.

Huruvida nybyggnationerna följer ett visst mönster så går det att konstatera att inga byggnader har uppförts i området förutom på de platser där rivningar har genomförts. Det mönster som nybyggnationerna följer är dock det att majoriteten av dem bebyggs inom en tioårsperiod från och med det att de revs. Det finns dock sex stycken undantag där de rivna fastigheterna inte bebyggdes under den undersökta perioden, utöver detta är en av fastigheterna, ett av kvarteren som revs längs med Västerlånggatan fortfarande inte bebyggt idag.

5.2 Arkitekterna

I denna del, arkitekterna, så behandlas frågeställningen

1. *Vilka var arkitekterna som ritade den nya bebyggelsen*

Angående arkitekterna som var verksamma i området under perioden 1939-1979 så blir svaret relativt kort och tillsynes enkelt. Totalt har elva stycken arkitekter/arkitektkontor som har ritat den nya bebyggelsen identifierats. Möjligen kan de varit fler då materialet inte var fullständigt. Utav dessa arkitektfirmor så är det en arkitektfirma som tydligt bryter sig ut från mängden, **Hernek, Lindsten och Mohlin (HLM)** som var en Uddevalla baserad arkitektfirma startad 1950. Anledningen till att HLM så tydligt bryter sig ur mängden med ett överlägset antal ritade byggnader är en bra fråga, en fråga som under arbetets gång inte har fått sin förklaring. Måhända är det så att genom att vara en Uddevallabaserad firma så framstod dessa enkla att vända sig till. En möjlighet kan även finnas i att de hade bra priser eller liknande. En annan möjlig förklaring som går att spekulera i är möjligheten att de var en Uddevallabaserad firma som hade gott renommé om sig och därmed lockade byggherrar och fastighetsexploaterare i staden. Övriga arkitekter var, **Kooperativa förbundet arkitektkontor, Industriarkitekter AB, Vello Rähn, Sparfrämjandets arkitektkontor, Hans Skoglund Arkitekter, Ville Tommos, Uppling, Fylking Arkitekter, Gunnar Montelius, Tage E Johansson, Contekton Arkitekter, NV Lunds arkitekter**, som samtliga ritat bebyggelsen på en fastighet vardera.

5.3 Lokala företeelser och drivkrafter

Denna del diskuterar huruvida det finns några lokala företeelser eller drivkrafter som drev på bebyggelseutvecklingen och behandlar frågeställningen

1. Går det att urskilja några lokala företeelser eller drivkrafter som påverkade bebyggelseutvecklingen

I grund och botten kan det tyckas vara svårt att under epoken 1939-1979 se bortom de oerhörda förändringar som skedde inom svenskt byggande då detta var en tid då stora förändringar mer eller mindre skedde i de allra flesta svenska städer och går det verkligen att urskilja lokala drivkrafter när förändringarnas vindar blåste så pass kraftigt? Sverige och stora delar av världen gick som nämnt ovan in i en ekonomisk kris under 1930-talet som man först kom ur ordentligt under 1950-talet. Sverige hade under krisåren en ganska bra ekonomisk situation även om den önskvärt hade varit bättre. Under 1930-talet kommer socialdemokraterna till makten i Sverige och ändrar det politiska klimatet och klimatet i landet. Deras maktövertagande kan således ses som starten på det svenska välfärdssamhället. När Sverige når 1950-talet inleds något av en guldålder för landet som håller i sig fram till 1970-talet och byggnadsproduktionen stiger kraftigt och får ett ökat intresse rent politiskt och ekonomiskt, bostadsbyggandet mer än fördubblas. I det stora hela ändras samhället i grunden under perioden 1950-1970. Industrialiseringen som bara fortgår och leder till att befolkningen söker sig tillstäderna och att bostäder måste byggas. Den ökande bilismen och förbättrade kylmöjligheter inom transporten ändrar städernas förutsättningar i form av att självbetjäningaffärer och varuhus i städernas kärnor slår igenom. Samtidigt som bilismen skall ges tillträde till dessa områden. Den ökande kontorisereringen gör även sitt i att stadskärnorna förändras och allt eftersom så fasas småindustrier och småbutiker samt bostäder ut till fördel för kontor och varuhus. Med andra ord måste stora delar av städernas kärnor rivas för att giva plats för detta.

I stort går det att konstatera att Uddevalla som stad i många aspekter följde samma mönster som Sverige i stort. Precis som att 1930-talet inleds med en kris samt ökad arbetslöshet under 1930-talet i Sverige så är förhållandena de samma i Uddevalla. I vissa aspekter kanske krisen under 30-talet slår än hårdare mot Uddevalla än landet i stort då tändsticksfabriken tvingas lägga ned och trävaruindustrin kraftigt backar med följden att många jobb försvinner. Likheten med att Socialdemokraterna tar makten i Sveriges riksdag under 30-talet är den samma i Uddevalla där Socialdemokraterna blir det styrande partiet i Kommunfullmäktige. Uddevalla hämtar sig även precis som Sverige i stort under 1950-talet för att uppleva goda år fram till runt 1970-talet. Således följer staden ett mönster som tycks vara generellt för hela landet. Frågan är då hur detta har påverkat moderniseringen av det undersökta området och finns där någon drivkraft eller lokala företeelser?

1930-talet -1940-talet markerar som nämnt ovan två svåra årtionden i stadens historia, där den ekonomiska krisen och andra världskriget tydligt spelade sin roll på den lokala arenan. När man ser till rivnings och byggverksamheten under dessa år så blir denna övertygelse än mer klar då materialet visar på att blott tre stycken fastigheter revs mellan åren 1929-1939 samtidigt som det bebyggdes på tre stycken fastigheter. Detta är som sagt inte något konstigt då ekonomi och läget i landet omöjliggjorde rivningar och nybyggnationer, det saknades helt enkelt medel för att genomföra det. Läget under sena 1940-talet och 1950-talet är som nämnt ovan betydligt bättre, landets ekonomiska hjul är i snurrning och i Uddevalla etablerar sig Uddevallavarvet vilket skapade många jobbtillfällen i staden dels på varvet samt för flertalet underleverantörer. Det förbättrade läget i staden är något som även märks av i antalet rivna och bebyggda fastigheter under femtiotalet då hela sex stycken fastigheter genomgår rivning och nybyggnation. Även 60-talet är ett bra årtionde för varvet och Uddevalla som stad och nio stycken fastigheter rivs samt sex stycken fastigheter bebyggs under detta årtionde. Under 1970-talet börjar dock problem uppstå i samband med oljekriserna som under detta årtionde inträffade. Dessa slog hårt mot Sverige som nu var ett industrialiserat land beroende av olja. Oljekriserna slår även extra hårt mot landets varv där Uddevallavarvet inte är något undantag. Om man ser till hur många fastigheter som rivs och bebyggs detta årtionde jämfört med tidigare så är skillnaden markant. Totalt revs det bara två stycken fastigheter och det bebyggdes på tre stycken fastigheter. Utöver detta så rivs och bebyggs ett antal fastigheter över flera årtionden dessa är dock såpass få och påverkar inte resonemanget.

I det stora perspektivet är det svårt att fastslå att varvet var en bidragande faktor till bebyggelseutvecklingen i staden, då varvets bättre år stämmer så pass väl in med när det gick bra för Sverige i stort. Samtidigt är frågan om Uddevalla som stad hade gått lika bra under dessa år om det inte varit för att varvet etablerade sig i staden. Då staden innan varvets etablering saknade en verkligt stor arbetsgivare och därigenom ett företag som genererade ekonomiska medel och incitament så går det att spekulera i att moderniseringen av staden blivit betydligt mindre. Samtidigt skapade varvet genom sig självt och dess underleverantörer jobb som i sin tur leder till en befolkningsökning vilket ställer krav på nya bostäder. Det går även att spekulera i faktumet att en stad med ett större befolkningsunderlag är mer benäget till att modernisera dess centrala delar då handel och näringsidkare får ett större befolkningsunderlag att bygga sina verksamheter på. Genom att se det på detta vis kan man således anta att varvet som arbetsgivare i staden var en bidragande lokal företeelse eller drivkraft som drev på moderniseringen av staden, samtidigt som det inte går att utesluta att moderniseringen inte hade skett även utan varvets etablering.

En annan metod att undersöka huruvida det funnits några lokala företeelser eller drivkrafter som låg bakom moderniseringen är att använda sig av den teoretiska ansatsen. Genom att undersöka det tidningsmaterial som finns tillgängligt på Bohusläns föreningsarkiv går det

således att analysera de artiklar som berör ämnet och undersöka huruvida det funnits en eller flera diskurser under perioden.

Det i princip alla artiklar har gemensamt är det att modernisering, sanering, rivning och nybyggnad talas om i goda ordalag, som något önskvärt och bra för staden, något som krävs för en modern stad som ligger i framkant. Den nya bebyggelsen lyfts även fram i ordalag såsom vacker, och mängden pengar investerade i dem lyfts fram som något viktigt. De nya moderna materialen är även detta något som ges utrymme i artiklarna och lättmetall, betong och rostfritt hyllas. Det är dock inte bara den nya bebyggelsen som lyfts fram utan den äldre bebyggelsen svartmålas direkt och indirekt genom att man tillskriver den ord som ålderdomlig, skröplig, rivningsklar och ovärdig. Man påtalar att den äldre bebyggelsen kan rivas utan att den kommer bli saknad. Även den äldre bebyggelsen material kommer att bli en måltavla genom hyllningen av de nya materialen.

Det går således att konstatera att den rådande diskursen i tidningarnas värld under denna period var oerhört ensidig, eller att det snarare rådde en avsaknad på flera diskurser. Den allena rådande diskursen kan således ses som en drivkraft eller företeelse som i sin tur drev på moderniseringen av Uddevalla centrum genom att svartmåla den äldre bebyggelsen i form av att tillskriva den ord såsom ålderdomlig, skröplig, rivningar och ovärdig. Samtidigt som den nya bebyggelsen tillskrivs värden såsom vacker, nödvändig och bra. Man kan även se det som att tidningarna som opinionsskapare och därmed en maktutövare på den lokala arenan var en stor bidragande faktor till att driva moderniseringen av Uddevalla centrum då dess åsikter lätt spreds till massorna och normaliserade denna bild av den äldre samt nya bebyggelsen.

6. SAMMANFATTNING

Detta arbete ingår som en del av det Bebyggelseantikvariska programmet vid institutionen för kulturvård på Göteborgs Universitet. Arbetet syftar till att belysa moderniseringen av Uddevalla centrum under åren 1939-1979 och fylla i de kunskapsluckor som finns för denna period.

Frågeställningarna arbetet utgår ifrån är:

1. *Hur har bebyggelseutvecklingen i Uddevalla centrum sett ut mellan 1939- 1979*
2. *Hur har bebyggelseutvecklingen gått till över tid, Under vilka årtionden skedde det mest rivningar och när byggdes det mest*
3. *Går det att se några mönster i form av var i centrum bebyggelseutvecklingen skedde under olika årtionden*
4. *Vilka var arkitekterna som ritade den nya bebyggelsen*
5. *Går det att urskilja några lokala företeelser eller drivkrafter som påverkade bebyggelseutvecklingen*

För att besvara frågeställningarna har arbetet byggts upp av litteratur och arkivstudier samt rundvandring i berört område. Arbetet kom att fokuseras på tre teman som utgörs av Sveriges historia, Uddevallas historia samt Moderniseringen av Uddevalla centrum 1939-1979. Utöver detta vilar uppsatsen även på en teoretisk referensram vilken utgår från en diskursanalys. Diskursanalysen gav tillfälle att i detta analysera Tidningsmaterial från tiden som visade på att den rådande diskursen varit ensidig och att modernisering och sanering förespråkades utan att det rädde någon opposition mot detta.

Arbetets andra kapitel redogör för Sveriges historiska utveckling med ett ekonomiskt, politiskt och bebyggelseinriktat fokus. Här i kan man följa landets utveckling under åren 1939-1979 och hur detta påverkat landet i stort. Detta är ett viktigt kapitel för att förstå utveckling i Uddevalla och för att kunna koppla landets utveckling i stort mot utveckling här.

Arbetets tredje kapitel redogör för Uddevallas historiska utveckling med ett ekonomiskt, politiskt och bebyggelseinriktat fokus. Här i kan man följa stadens utveckling under åren 1939-1979 och hur detta påverkar staden. Kapitlet utgör en viktig nyckel till att förstå varför moderniseringen av stadens centrum sett ut som den gör.

Arbetets fjärde kapitel redogör moderniseringen av Uddevalla centrum 1939-1979. I detta kapitel redogörs för vilka fastigheter som har rivits och vilka som bebyggts under perioden. Detta görs genom ett antal kartor och text och är en mycket viktig del i att besvara frågeställningarna.

Arbetets resultat visar på att Uddevalla centrum genomgått stora förändringar och att flera fastigheter har fått stryka på foten för det nya. Moderniseringen har i stort gått till på liknande vis som i landet i övrigt men visa drivkrafter fanns där som exempelvis Uddevallavarvet som med stor sannolikhet drev på utvecklingen samt bidrog till en befolkningsökning. När det revs och byggdes sammanfaller i stort med när varvet gick bra men det sammanfaller även i stort med när det gick bra för Sverige. Utöver detta visar resultaten på att rivningarna skett slumpmässigt utan att några direkta kopplingar går att se

i var det revs. Resultatet visar även att ett antal arkitekter varit delaktiga i gestaltningen av den nya bebyggelsen och att det råder en övervikt då Hernek, Lindsten, Mohlin arkitektbyrå varit delaktiga i de flesta fallen. Utöver detta visar resultatet på att den diskurs som fanns i stadens tidning är mycket ensidig och på alla plan förespråkade moderniseringen.

7. KÄLLOR OCH LITTERATUR

7.1 Otryckta källor

7.1 Arkiv

Västra Götalands län

Bohusläns föreningsarkiv (BFA)

Bohusläningen, 1967-10-01.

Bohusläningen, 1961-05-22.

Bohusläningen, 1978-10-27.

Bohusläningen, 1978-10-28.

Bohusläningen, 1943-05-18.

Bohusläningen, 1967-10-25

Bohusläningen, 1968- 06-03

Uddevalla stadsbyggnadskontor

Material rörande fastigheter inom undersökt område, Inhämtat 2015-03-26

Material rörande fastigheter inom undersökt område, Inhämtat 2015-03-31

7.2 Tryckta källor och Litteratur

Andersson, Thorbjörn & Caldenby, Claes (red.) (1998). *Att bygga ett land: 1900-talets svenska arkitektur*. Stockholm: Byggeforskningsrådet

Berntsson, Viveca (red.) (2002). *Stadsplanera - istället för trafikplanera och bebyggelseplanera*. 1. uppl. Karlskrona: Boverket

Hermansson, Jan (1994). *Uddevallavarvet: historien om 40 år i skeppsbyggnadens tjänst*. Uddevalla: ABF fotoklubb

Magnusson, Lars (1996). *Sveriges ekonomiska historia*. Stockholm: Tiden/Athena

Schön, Lennart (2010). *Vår världens ekonomiska historia. D. 2, Den industriella tiden*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag

Tunström, Moa (2009). *På spaning efter den goda staden: om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2009

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Åberg, Martin (1997). *Uddevalla stads historia 1860-1998*. 1. uppl. [Uddevalla]: [Kulturnämnden]

7.3 Elektroniska källor

Riksantikvarieämbetet, Bebyggelseregistret.

Tillgänglig på internet:

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaHelaHistoriken.raa.jsessionid=B60C3D0C84F01DD00E9A2042ADFFDF37.lx-ra-bbr?anlaggningId=21320000020242&historikId=21000001833279> (hämtat 2015-08-21)

Contekton, Arkitekter Fyrstad AB

Tillgänglig på internet:

<http://www.contekton.com/om-foumlretaget.html> (Hämtad 2015-07-17)

Regionmuseum Västra Götaland, Maria Mellgren, 2004.

Tillgänglig på internet:

<http://media1.vgregion.se/vastarvet/BM/MVG/PDFbibliotek/Storgatans%20kiosk%20Vanersborg.pdf> (hämtad 2015-08-03)

8. FIGURFÖRTECKNING

Försättsblad. Vy över Uddevalla. Fotat 2015-08-20, Martin von Sivers Mengwall

Fig. 1: Avgränsningskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 2: Rivningskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 3: Rivningskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 4: Rivningskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 5: Rivningskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 6: Nybyggnadskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 7: Nybyggnadskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 8: Nybyggnadskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)

Fig. 9: Nybyggnadskarta, baserad på dagens fastighetskarta: Fastighetskarta, Uddevalla stadsbyggnadskontor. (hämtad 2015-04-27)